

большинства издательств газет и журналов. Данный вывод подтверждает статистика: только в 1981 — 1990 гг. в Минске было издано 29767 книг и брошюр тиражом 515,5 млн экз., что составило соответственно 96 % от общего потока книжных изданий и 99,5 % их тиражей. Остальные 4 % изданий и 0,5 % тиражей книжной продукции, издававшейся в республике, выходили преимущественно в Бресте, Витебске, Гомеле, Гродно, Могилеве, а также других крупных городах областного подчинения [Печать Беларуси, с. 7].

ЛИТЕРАТУРА

Беларуская энцыклапедыя: у 18 т: Беларусы — Варанец / Рэдкал.: Г. П. Пашкоў і інш. — Мінск: БелЭн, 1997. — Т. 3. — 480 с.: іл.

Волк, А. А., Ракович, А. И. Книгоиздательское дело в Белоруссии (исторический очерк). — Минск: БГУ, 1977. — 280 с.

Книжное наследие Беларуси: из фондов Национальной библиотеки Беларуси: фотоальбом / составитель А. А. Суша — Минск, 2014. — 416 с., ил.

Печать Беларуси, 1981-1990: стат. сб. / Министерство информации Респ. Беларусь, Нац. кн. палата Беларуси; состав. Л. П. Рабушко. — Минск: НКП Беларуси, 2002. — 135 с.

Сумко, А. В. Формирование книгоиздательской системы в БССР в течении 1920 — 1930 гг. / А. В. Сумко // Труды исторического факультета БГУ: науч. сб. Вып. 2 / редкол. В. К. Коршук (отв. ред.) [И др.] — М: БГУ, 2007. — С. 157—159.

Энциклопедия истории Беларуси: в 6 т. — Глав. ред. Б. И. Саченко; и др. — Минск: БелЭн, 1944. — Т.2 — 537 с.

Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі: у 5-і т.: А-Г / Рэдкал: І. П. Шамякін (гал. рэд) і інш. — Мінск: БСЭ, 1984. — Т. 1. — 727 с., іл.: 40 л.

УДК 821.161.3 А. Пісьмянкоў

Т. А. Мотрэнка, аспірант
(БДПУ, г. Мінск)

ВЕРШЫ А. ПІСЬМЯНКОВА Ў ІЛЮСТРАЦЫЯХ У. БУТРАМЕЕВА: ШЛЯХІ ВІЗУАЛІЗАЦІІ ПАЭТЫЧНАГА РАДКА

Тэндэнцыя да сінтэзу мастацтваў, характэрная для сучаснай еўрапейскай культуры, знайшла адлюстраванне і ў айчыннай

літаратуры, у прыватнасці, праз узаемпранікненне слова і графікі з мэтай візуалізацыі паэтычнага радка. Паэзія, разлічаная на зрокавае ўспрыманне, натуральна, не можа абысціся без існавання ў друкаваным варыянце, а рэалізацыя мастацкай задачы патрабуе ўмелага выкарыстання магчымасцей паліграфіі і дызайну.

У сувязі з гэтым звязтае на сябе ўвагу кніга Алеся Пісъмянкова «Вершы» (1997), праілюстраваная Уладзімірам Бутрамеевым. З моманту яе выдання праішло два дзесяцігоддзі, тым не менш яна па-ранейшаму выглядае актуальнай у кантэксле развіцця сучаснай беларускай паэзіі са схільнасцю творцаў да эксперыменталаў.

На кожным развароце кнігі бачым малюнак і верш, звязаныя рознымі тыпамі сэнсавых адносін. Адзінкавыя малюнкі не маюць тэкставага кампанента і ўяўляюць сабой своеасаблівую ілюстрацыі да вершаў, мэта якіх стварыць адпаведную атмасферу («Недапісаны партрэт», «Вершы могуць здарацца...», «Чаканне»). У большасці выпадкаў выява ўключае радкі твораў А. Пісъмянкова і амаль заўсёды мае права на самастойнае існаванне як завершаная літаратурна-мастацкая кампозіцыя, сугучная змешчаным побач вершам.

Яскравым прыкладам апошніх з'яўляецца малюнак, што суправаджае наступныя радкі: «Куды прападае / Шчырасць, / У які адлятае / Вырай? / А можа, / Зусім не ў вырай, / А можа, ты проста... вырас?» [1, с. 47]. Сярод візуальных образаў у супрацьлеглых кутах старонкі заўважаем два гадзіннікі, на цыфэрблаце якіх фотаздымкі паэта ў сталым і дзіцячым узросце. У цэнтры выявы яшчэ адзін гадзіннік, вакол яго — радкі іншага верша А. Пісъмянкова: «Раней прасцей жылі на свеце... / Раней... / Раней былі мы дзеці!» Іх адмысловае размяшчэнне закліканы сімвалізаваць няспынную, незваротную хаду часу, а разам усе элементы малюнка ствараюць атмасферу насталыгі не толькі па мінулым у літаральным сэнсе, але і «па светлых і святых рамантычных ідэалах» [2, с. 62], узбагачаюць сутнасць і настрой паэтычнага выказвання.

Іншага парадку сэнсавыя адносіны назіраюцца паміж малюнкамі і вершам «Бяжым... Імчым...», у якім паэт выказвае думку аб тым, што ў імклівай плыні жыцця мы не паспяваем азірнуцца вакол і задумацца, куды мы бяжым, з кім і за што пакутуем, раіць прыслушацца, аб чым «трава маўчыць», пра што «шапоча дождж» [1, с. 31]. На малюнку, наадварот, час застыў:

закаханая пара ў абдымках адзін адного, над ей лётае Пегас, выява якога сімвалізуе ролю моцнага пачуцца як невычарпальны крыніцы натхнення для паэта, а ў кутку гадзіннік паміж радкамі верша А. Пісьмянкова «Бяссонныя ночы / Паўзуць, а не крочаць...» [1, с. 30].

Як відаць, візуальны вобраз гадзінніка з'яўляецца скразным у кнізе «Вершы», як і матывы настальгіі, імклівага бегу жыцця, незваротнай плыні часу. Акрамя таго, часта на старонках кнігі сустракаюцца выявы Пегаса, фотадымкі паэта, буслы. Дарэчы, вобразы апошніх сэнсава звязаны з паэтычным хранатопам вёскі маленства, крыху ідэалізаваным А. Пісьмянковым [2, с. 63]. Выява бусла мае сімвалічнае значэнне, яго вобраз атаясамліваецца з роднай зямлёй, яе здольнасцямі дарыць спакой і спагаду: «Мне ж да скону спрадвечнае, / Невымоўнае, / Кроўнае, / Шлях бярозамі мечаны / Ды яшчэ тая рэчанька, / Тая рэчанька, што няпоўная...» [1, с. 105].

Яшчэ адзін скразны візуальны вобраз — німфы, паводле грэчаскай міфалогіі, яны ўвасабляюць жыватворныя і пладносныя сілы зямлі, душу з'яў і аб'ектаў прыроды. З дапамогай вобразаў німфаў У. Бутрамеё здолеў на дзіве дакладна перадаць характар адносін А. Пісьмянкова з прыродай, для якога яна з'яўляецца крыніцай натхнення і выратавальным кутком. Дождж для паэта «даўні калега», «сааўтар элегій» [1, с. 27], бяроза — сястра, якой хочацца паспавядыцца, ад якой можна атрымаць спагаду [1, с. 13], ён пакланяецца «Буслу за сярэбранай рэчкаю, / Каню на зялёным поплаве» [1, с. 103].

У вершах А. Пісьмянкова ўсё навакольнае мае рысы жывых істот са сваёй непаўторнай мовай, якую паэт занатоўвае: «І свет зноў наіўна / У рыфму гаворыць» [1, с. 45]. Таму як прысуд для творцы гучаць радкі: «Не чую музыкі ў бярозах, / Не чую музыкі ў нябёсах, / А вы мне кажаце: / «Пішы» [1, с. 101]. Гэты верш суправаджае выява каванай клеткі з птушкай, а побач радкі, размешчаныя ў два паралельныя слупкі: «Вось і пярэйдзена мяжа, / Да сюль не бачная, магчыма. // Не чую крылаў за плячыма: / Да дажды пасеклі ды імжа...» [1, с. 100]. Разам ілюстрацыя і верш выражают сэнс адносінаў паэта і паэзіі: вершы нараджаюцца з музыкі, якую чуваць вакол, у паўсядзённасці, яна дае натхненне і акрыляе паэта, і апынуцца без крылаў для творцы значыць перайсці мяжу, за якой нічога няма, толькі няволя.

Вяртаючыся да німфаў, заўважым, што іх вобразы створаны нясмелымі, далікатнымі штрыхамі, быццам мастак баяўся парушыць цнатлівасць белага колеру паперы. Такая тэхніка выканання малюнка сугучная аднаму з галоўных матываў паэзіі А. Пісьмянкова, які даследчыца В. Русілка называе магіяй белага колеру, звязанай з моцна выяўленым пафасам духоўнага абнаўлення і маральнай чысціні [2, с. 63].

Увогуле кніга «Вершы» А. Пісьмянкова — з'ява ўнікальная для сучаснай беларускай паэзіі. Ілюстрацыі У. Бутрамеева нельга назваць тыповым прыкладам візуальнай паэзіі. Звычайна творы дадзенага жанру належаць аўтарству аднаго пісьменніка, які для вырашэння мастацкай задачы выкарыстоўвае адначасова вербальныя і графічныя выяўленчыя сродкі. У нашым выпадку мы назіраем, як У. Бутрамеев адчувае паэзію А. Пісьмянкова, пры гэтым аперыруе выключна інструментамі графікі — накіды алоўкам, калажная тэхніка, шрыфтавое выдзяленне, нестандартнае размяшчэнне тэксту на плоскасці (вершаваныя радкі ў выглядзе блокаў, квадрата акна, абрысаў жаночага цела, галінак дрэў і інш.).

У той жа час форма і змест шматлікіх ілюстрацый з кнігі «Вершы» дазваляюць лічыць іх своеасаблівымі візуальна-паэтычнымі творамі: яны маюць вербальны і візуальны кампаненты, выражают пэўную паэтычную ідэю, уяўляюць сабой гарманічную літаратурна-мастацкую кампазіцыю. Да таго ж візуальная паэзія — з'ява надзвычай разнастайная, не абмежаваная строгімі жанравымі канонамі, у яе рэчышчы развіваюцца індывідуальныя літаратурна-мастацкія кірункі, аўтарскія творчыя метады.

Такім чынам, кніга «Вершы» як прадукт творчага саюза А. Пісьмянкова і У. Бутрамеева — гэта канцэптуальна новае слова ў сучаснай беларускай візуальнай паэзіі, харектэрная праява эпохі сінтэзу літаратуры і мастацтва ў айчыннай культуры.

ЛІТАРАТУРА

1. Пісьмянкоў, А. Вершы / А. Пісьмянкоў. — Мінск : Маст. літ., 1997. — 120 с.
2. Русілка, В. Сучасная беларусская паэзія: творчыя індывідуальнасці : вучэбны дапаможнік / В. Русілка. — Віцебск, 2005. — 94 с.